

WANSMA KONDRE

deel 1. ARTROPA

2007-2008 © Paramaribo, Rotterdam / Arnold Schalks, Kurt Nahar, Gerrit Barron,
Bonnie van Leeuwaarde

CONTENT/CONTEXT

8 november-12 december 2007: Eerste verkenning van het Surinaamse culturele veld in het kader van het gelijknamige culturele uitwisselingsproject van kunstenaars uit Rotterdam en Paramaribo op uitnodiging van het Rotterdamse Centrum Beeldende Kunst / Productie van nieuwsblad 'de Surinoemer', start van de webkiosk www.desurinoemer.net, openstelling van de prakseri bangi/gedachtenbank, een online database van Surinaamse poëzie.

5 & 6 december 2007: Eerste ervaringen met de pupillen van het Jeugd Opvoedingsgesticht (JOG) van de Centrale Penitentiaire Inrichting Santo Boma op uitnodiging van de Surinaamse theatermaakster Alida Neslo.

INHOUD DEEL 1

02. / DAGBOEKFRAGMENTEN 01 / 8-9 november 2007

03. / DAGBOEKFRAGMENT 02 / 12 november 2007

04. / DAGBOEKFRAGMENT 03 / 13 november 2007

05. / DAGBOEKFRAGMENT 04 / 15 november 2007

06. / DAGBOEKFRAGMENT 05 / 24 november 2007

07. / Wortu uku & Wansma kondre / Arnold Schalks

08. / DAGBOEKFRAGMENT 06 / 26 november 2007

09. / DAGBOEKFRAGMENT 07 / 4 december 2007

10. / Opmaat voor Boma / Alida Neslo & Arnold Schalks

11. / DAGBOEKFRAGMENT 08 / 5 december 2007

12. / DAGBOEKFRAGMENT 09 / 6 december 2007

13. / *'Beelddichter op de Gran Rio'* / Bonnie van Leeuwaarde

14. / *'Ik ga op reis, en ik neem mee...'* / Arnold Schalks

15. / OVERIGE DELEN WANSMA KONDRE

2007

donderdag 8 november

vertrek met de ArtRoPa-organisatoren Thomas Meijer (CBK Rotterdam) en Ralph van Meijgaard plus de Rotterdamse kunstenaars Bas Princen en Jeroen Jongeleen per KLM Boeing naar Pengel Airport, Suriname / welkomstdrank met Surinaamse geestverwanten op het terras van hotel Torarica, Paramaribo / overnachting in kamer 205

DAGBOEKFRAGMENTEN 01

Amsterdam - Zanderij, 8 november 2007

[...] Schiphol, gate F 05, 10 uur 48. Als één van de vijftig tulpen die gisteravond door mijn schoonmoeder in een vaasje moesten worden gepropt, zo voel ik mij als ik de KLM-jumbo betreed die ons naar John A. Pengel Airport zal vliegen. Stoelrij 27 moet zich ter hoogte van de vleugel bevinden. Als ik de rij schuifelend heb bereikt, blijkt een oude Creoolse dame de aan mij toegewezen raamplaats te hebben ingenomen. Ik boek om van 'window' naar 'aisle'. Naast me: de diepzwarte dochter van de Creoolse dame, op terugreis na familiebezoek in Nederland. Zij drukt mij haar digitale camera in de hand en wenkt. Ze leunt alvast schuin achterover naar haar moeder. Twee paar donkere ogen knipperen tegen de flits. Als ik me weer heb aangejord, bladert mijn buurvrouw op het beeldschermje van haar camera door de foto's en toont gezichten van verwanten in Rotterdamse, Amsterdamse en Utrechtse huiskamers.

Met het oog op mogelijk overgewicht heb ik een beperkt aantal boeken meegenomen: De bloemlezing *'Een weinig van het andere'* van de Surinaamse dichter Shrinivasi, twee bundels van de Nederlandse dichter Alfred Schaffer en de roman *'Sonny Boy'* van Annejet van der Zijl. Ik begin met *'Sonny Boy'*. Een stewardess hurkt voor me in het gangpad. Ze herkent het omslag en zet de lovende flaptekst verbaal kracht bij. Zo nu en dan moet het lezen worden onderbroken om de moeder aan het raam doorgang te verlenen naar het lavatorium.

20 uur 05 plaatselijke tijd. De landing op 'Pengel' is zacht. Naast me wordt geapplaudiseerd. We verlaten het toestel via de aangereden trap, zetten ons op de onderste trede af en waden in slow motion de klamme vooravond in, de terminal tegemoet. De route naar de paspoortcontrole verloopt via een zesbaansweg van op de vloer gemarkeerde stroken. De meest rechtse twee voor ingezetenen, de andere vier voor niet-ingezetenen. Het gezelschap niet-ingezetenen klontert samen en stommelt langzaam richting ambtenarij. Als de laatste passagier de terminal binnenstapt, barst buiten een hoosbui los. Onder inderhaast aangebrachte dekzeiltjes wordt de ruimbagage aangevoerd.

Buiten wacht het busje dat ons door het tropisch donker naar Paramaribo zal brengen. Een vrouw met het bordje 'kunstenaars CBK Rotterdam' loodst ons langs de taxi's. Onze chauffeur sommeert ons de zijraampjes van de bus gesloten te houden met het oog op de airco. De bus draait noordwaarts de tweebaansweg naar Paramaribo op. We rijden links, halen rechts in. De

verlichte blik op het land dat Suriname heet, wordt begrensd door de stuiterende ellipsen van ons koplamplicht en de koele tl-glans op de veranda's van de verspreide woonhuizen en de talrijke supermarkten die we passeren. Na een uurtje rijden worden we op de Kleine Waterstraat in Paramaribo voor de ingang van hotel Torarica afgezet. Ik check in en breng mijn bagage naar kamer 205. De zwoegende airco verlos ik uit zijn lijden.

Even later hergroeperen we ons op het binnenterras van het hotel op een witplastic stoelenkring bij het zwembad. De hotelbediening zet parelend koele literflessen Parbo-bier in het gelid op tafel. De Surinaamse beeldend kunstenaars George Struikelblok en Kurt Nahar zijn present. Rinaldo Klas, beeldend kunstenaar, voorzitter van de *Federation of Visual Artists in Suriname* (FVAS) én directeur van de *Nola Hatterman Art Academy* spreekt namens allen een welkomstwoord uit. [...]

Ik stel de wekker van mijn mobiele telefoon in op half negen, maar vergeet eerst de plaatselijke tijd in te stellen. De klok in Suriname loopt vier uur voor op de Nederlandse. [...]

Paramaribo, 9 november 2007

[...] Als mijn wekker om 8 uur 30 gaat is het hier werkelijk pas half vijf, de wereld achter de beslagen ruit nog pikkedonker. Een uitgelezen gelegenheid om 'Sonny Boy' uit te lezen. Ik lees tot ver na zonsopgang. Het boek eindigt daar waar het is begonnen: aan de Waterkant in Paramaribo. Ik ben stuk van het verhaal.

Ik neem me voor, de directe omgeving van het hotel te verkennen en de Waterkant te bekijken, maar buiten komt de regen met bakken naar beneden. De palmbladen buigen onwillig onder het neergutsende hemelwater. De buien duren nooit lang. Langs nadruppende afdakjes en luifels volg ik de Waterkant, passeer de Palmentuin, de Nationale Assemblee, het Presidentieel Paleis, Fort Zeelandia.

Het nummer van het huis aan de Waterkant dat in 'Sonny Boy' werd beschreven is onvindbaar. Het moet na het laatste huizenblok hebben gelegen, waarvan de meeste panden in verval zijn geraakt. De Waterkant mondt uit in de Saramaccastraat.

Het straatbeeld ondergaat een radicale verandering. Hier loopt het verkeer vast in een gewurm van auto's, brommers, fietsen en voetgangers, en als de volgende stortbui losbarst is de chaos compleet. Omdat de straatkolken het hemelwater niet aankunnen, verandert een flink stuk van de rechter weghelft in een poel. Een man met ontbloot bovenlijf loopt de plas in en waadt naar het diepste punt. Hij gaat languit liggen op de plek waar hij de afvoer vermoedt. Zijn rechterarm verdwijnt tot voorbij zijn schouder onder water in een poging om de kolk te ontstoppen: een complementaire Hans Brinkers. In de verkeersopstopping wordt langzaam het geduld verloren. Het getoeter zwelt tot oorverdovend aan. De man kijkt op, schudt meewarig het hoofd en sloft terug naar het drooggevalen trottoir. [...]

vrijdag 9 november

kwartiermaken met de fotografen Bas Princen en Otto Snoek in het huurappartement aan de Toenalaan 11 / eerste verkenning te voet van het centrum van Paramaribo

zaterdag 10 november

kennismakingsavond met Surinaamse kunstenaarcollega's waaronder de Surinaamse theatermaakster Alida Neslo in het Afro-Surinaams cultureel centrum NAKS (oorspronkelijk: 'Na Arbeid Komt Sport', later: 'Na Afrikan Kultura fu Sranansma'), Paramaribo / 'inburgeringscursus' door NAKS-leider Wilgo Baarn op de apintie-drum begeleid door de Surinaamse slagwerker Ernie Wolf

zondag 11 november

vertrek vanaf vliegveld Zorg en Hoop naar de air strip van Kajana in de binnenlanden van Suriname / ontvangst door onze gastheer *njanjaman* (man die veel eet) Frans Dinge in het dorp *Kosindo* ('kom zitten') aan de Gran-Rio / kwartiermaken: de Surinaamse beeldend kunstenaar Steve Ammersingh en ik delen hut No 5: *Cacao* / rondleiding door het aangrenzende traditionele marrondorp / brainstormsessie in bar 'de Eendracht' / eerste aanzet tot de rubriek 'SRANEN/SURINAMEN'

SRANEN / SURINAMEN

Een greep uit het tot mijn (AS) verbeelding sprekende naamregister van de Surinaamse telefoongids, editie 2007-2008:

Azijnman, Bakboord, Chocolaad, Descartes, Eendragt, Friperon, Graanoogst, Halfhuid, Inkt, Jeunesse, Kogeldans, Koningverander, Letterboom, Madamsir, Nimmermeer, Overman, Person, Qui Li Ya, Reingoud, Seedorf, Tevrede, Valies, Wildeboer, Zandgrond, Zinhagel.

(bron: de Surinoemer / 1e jaargang / 11 december 2007, No. 1)

Beeldstroo, Rotsgalm, Dieventhaal, Zuiverloon, Soeperman, Dikmoet, Gunputsing, Ondunk, Metterdat, Doodnath, Fakkell, Godlied, Hongerbron, Litterdragt, Inkt, Koningverdraag, Polsbroek, Wallerlei, Netto, Leefstand, Ringeling, Vinkwolk, Zeggen, Kicken, Wist, Zou

(bron: de Surinoemer / 2e jaargang / 12 februari 2008, No. 2)

Egger, Molhoop, Klaverweide, Dors, Boerleider, Akkerman, Buitenman, Spa, Schopman, Boomgaard, Bouwland, Koornaar, Goudzand, Landvreugd

(bron: de Surinoemer / 2e jaargang / 19 mei 2008, No. 3)

Braafheid, Deugdzaam, Ernst, Getrouw, Innocent, Jaja, Knel, Splinter, Strijdhaftig, Lynch, Omzigtig, Rust, Silent, Stomp, Synister, Vroom, Waakzaam, Warning

(bron: de Surinoemer / 2e jaargang / 4 augustus 2008, No. 4)

maandag 12 november

met Steve Ammersingh, Liesbeth Babel, Casper Hoogzaad, Jeroen Jongeleen, Hulya Yilmaz, Thomas Meijer, Ralph van Meijgaard, Kurt Nahar, Alida Neslo, Bas Princen, Sassa, George Struikelblok en Patrick Tjon per korjaal naar het startpunt van de eerste jungletocht / na afloop tegen de stroom op zwemmen in de Gran-Rio / aankondiging dat onze geplande terugtocht op woensdag per korjaal over de rivier niet mogelijk is vanwege de begrafenis van een *Granman* in een dorp stroomopwaarts

DAGBOEKFRAGMENT 02
Kosindo, 12 november 2007

[...] We gaan met zijn zestienen aan boord van de Kosindo No. 9 voor onze eerste jungletocht in de buurt van Awarradam, circa zeven kilometer stroomopwaarts. Njanjaman laveert de felblauw geschilderde korjaal op tekens van de man op de boeg vakkundig tussen de onder het wateroppervlak liggende rotsen door. Een half uur later zet hij de boot aan de grond op een open plek aan de oever. Vandaar is een smalle doorgang in het onderhout gekapt. De voorste opvarenden balanceren over de stam van een omgevallen boom aan land. Als ganzen op een rij verdwijnen ze in het oerwoud, de fotocamera in de aanslag. Sassa is de één na laatste met zijn forse videocamera geschouderd. Hekkensluiter is een marronjongen met EHBO-koffer, waaruit op te maken valt, dat het oerwoud niet altijd zo lieflijk en gastvrij is als het zich nu aan ons voordoet. De voorhoede heeft zo'n haast met de opmars in de ongerepte natuur, dat het de *tinctorius cobalt*, een zeldzame gifkikker die op een boomstronk breeduit te pronken zat, heeft gemist. De hekkensluiter fluit terug. De rij maakt halsoverkop rechtsonkeert en dromt samen rond de bezienswaardigheid. Sluiters sluiten, flitsers flitsen.

foto © Jeroen Jongeleen

We kijken uit voor het ADHD-wegennet van een volk draagmieren dat verse stukjes boomblad naar een gele zandburcht brengt. Onze, alleen voor kenners herkenbare looproute kronkelt voort door het oerwoud. Hier en daar komen we op plaatsen die op splitsingen lijken maar het

toch niet zijn. Hoe eenvoudig is het om hier te verdwalen, opgeslokt te raken, te verdwijnen.

Bij lastige passages wordt het de wandelaars afgeraden blindelings steun te zoeken bij boomstammen of plantenstengels, die weleens voorzien kunnen zijn van venijnige stekels. De aanblik van de zwaarbewapende stelen van de palmbladeren dwingt respect af.

De koplopers maken tempo, terwijl wij, de achterhoede, de tijd nemen om details te bekijken, van doorkijkjes te genieten of de omgeving op ons in te laten werken. We worden aangespoord om vaart te maken, ons weer bij de kopgroep aan te sluiten. We passeren, sneller nu, het macramé van lianen, wortels, stammen en stengels. Een wonderlijk decor, waar alles zich aan elkaar optrekt, elkaar neerhaalt, overwoekert, bloeit, verwelkt, zaad draagt of wortel schiet. [...]

dinsdag 13 november

gesprek met Steve Ammersingh over de positie van de onafhankelijke Surinaamse kunstenaar / bijwonen van een *winti pre* in het aangrenzende marrondorp / presentatie van traditionele zang en dans na het avondmaal / reli-disco door dj en gastheer njanjaman: "*Blessi, Blessi, Hallelujah!*"

DAGBOEKFRAGMENT 03

Kosindo, 13 november 2007

[...] Kapitein van Lieshout, het dorps hoofd van het aangrenzende marrondorp Kajana, heeft ons uitgenodigd voor het bijwonen van een *winti pre*. In het dorpswinkeltje kopen we alvast een fles rum als bijdrage aan de feestelijkheden.

Tegen het middaguur verlaten we te voet het toeristenoord Kosindo en gaan we, onder de *azanpau* door, het traditionele dorp Kajana binnen. Het bospad leidt naar een open plek tussen de houten hutten, waar de overige genodigden zich al in een kring hebben opgesteld. We stellen ons op achter de ruggen van de aanwezigen. Het tegenoverliggende deel van de kring wordt gevormd door oudere mannen en vrouwen met *maracassen* in de hand. De *winti pre* is in volle gang.

In het midden zitten twee vrouwen op een houten bankje: een jonge vrouw en een vrouw op leeftijd. Hun hoofden en kleren zijn met wit poeder bestrooid. De jonge vrouw heeft haar gezicht bovendien met witte klei gesmeerd. Wit is voor marrons de kleur van de rouw. Door die kleur aan te nemen verkleint een levende de afstand tot de doden. Dat vergemakkelijkt het contact met de geesten van de voorouders.

Op de grond van aangestampte aarde zitten drie mannen, die op trommels een opzwevend ritme slaan. Hun slagwerk roept de geesten op.

De twee vrouwen vormen de as van het reinigingsritueel: om hen heen draaien in *pangi* geklede dorpsvrouwen in een rondedans. De jonge vrouw op het bankje is in trance geraakt en beweegt haar bovenlichaam op de puls van het ritme. Soms raken de dansers haar onzachtzinnig aan: ze wordt gestompt en geduwd. Het lijkt alsof de dansers haar van iets af willen houden.

Ondertussen doorkruist een oudere vrouw, een *winti* priesteres, de kring in telkens andere richtingen met een fles rum in haar hand. Als ze aan de rand van de kring is gekomen stopt ze, neemt ze een slok rum en verneveld die proestend buiten de kring. Ze komt onze kant uit en herhaalt die handeling in onze richting.

De jonge vrouw in het midden wordt door twee dansers op de been geholpen en kris-kras meegevoerd in een omloop langs de hutten. Alida Neslo vertelt, dat de geesten onrustig zijn geworden omdat er vreemdelingen zijn gesignaleerd (wij), en dat het meevoeren van de vrouw erop is gericht om de mogelijk kwade geesten op een dwaalspoor te brengen.

Een man schenkt rum in een grote *krabasi* en laat ons drinken. Door het drinken worden we bij het ritueel betrokken en wordt de eventuele negatieve invloed van onze aanwezigheid geneutraliseerd.

Dan worden we door een andere man gewenkt om deel te nemen aan de dans. Na enige aarzeling en luide aanmoedigingen van de dorpingen mengen we ons in het tumult. We verlaten tenslotte handenschuddend en mensen

omhelzend de dansvloer. Er wordt cassavebrood gebroken en onder de aanwezigen verdeeld.

Kapitein van Lieshout wijst op zijn enorme digitale polshorloge, vertelt dat er nu een wat minder spannende fase aanbreekt en nodigt ons uit, over drie uur terug te komen.

We lopen via een pad langs de rivier terug en passeren een gedenksteen, die de waterhoogte van de Gran-Rio markeert ten tijde van de overstromingen van mei 2006. Het verschil met het huidige waterpeil in de rivier bedraagt, geschat, zeven meter. De vier laagste hutten van Kosindo aan de rivier moeten toen zeker onder water hebben gestaan. [...]

vrijdag 14 november

per korjaal naar het startpunt van de tweede jungletocht / beklimming van de *Okobergi* / de Surinaamse beeldend kunstenaar en achterblijver Kurt Nahar (de ketjapman) schrijft in zijn hut in Kosindo het gedicht '*Kosindo Odioo Odioó*'

KOSINDO ODI000 ODIOÓ

Natuur centraal welkom op Kajana
un wiki jo, un wiki jo

Hier ben ik, te midden
van de nieuwe allochtonen,
de ketjapman
de winti's, de kalebassen
de faaka pau's,
de kankantri,
de telefoonboom
en de gele kikker
terug op de plaats
waar Boni, Barron en Joli Coeur
mijn navelstreng
voor altijd bevrijdden van de katibo.

Mijn ogen van mijn tweede ik
die glinsterden van geluk
als ze ronddwalen tussen de voetsporen
van mijn voorouders,
die nog voortleven in het nageslacht
dat zich inmiddels verspreid heeft
vanaf de Suriname tot de Gran-Rio.

Het zijn ook zij
die mij samensmelten met de wind
mijn stille makker
die mij voortbeweegt en mij beschermt
tegen het onzichtbare om mij heen.

Mijn eerste ochtend
word ik wakker door de geur
van de kasyu, in het heden en verleden
de toekomst en de ondergang.
In een hut, half gekeerd op mijn zij
tuur ik uit het houten raam
van mijn traditie
omhelsd door houtluizen
schrik ik wakker
als plots de zon valt op het ijzeren
altaar (voorbode van de ontwikkeling)
en haast niet meer zichtbaar is
op de grijs geworden versleten
faaka pau's, het hart van mijn cultuur.

Dan pas realiseer ik me
ODI000 ODIOÓ un wikki jo
zijn we wakker, zijn we wakker
in het moderne, de valuta
hebben mij al omgekocht.

ODI000 n'nyan nyan man
Laat het westerse harnas jouw korjaal
en keuken en jouw kra
jou nimmer overheersen
want de glanzende kalebas
beschilderd door de zon
is niet zomaar daar geplant door God's hand.

Laat ze die teló en die roti
of die pindarijst eten uit bananenblad
en zonder bestek.

Laat de slag van de pagaai
op het zwarte water
jou nog waakzamer maken
bedwelm ze met ketjap
n'nyan nyan man.
De godin van moeder aarde
bron van alle specerijen
geef hem de kracht die leider van Kosindo
om zich stroomopwaarts tegen alles in
te kunnen voortbewegen
en die niet verdrinken zal
in de vangnetten van het moderne
de lusten en het gemak.

Zorg dat het zaad dat jij hierheen hebt
gebracht zo groot

als het bos mag worden
en als ik eens
terugkom
nog steeds begroet
word in jouw eigen taal.

de ketjapman

donderdag 15 november

terugtocht naar Paramaribo per korjaal over de Gran-Rio naar Atjoni / eerste gedachten over nieuwsblad 'de Surinoemer' / busretour van Atjoni naar Paramaribo

DAGBOEKFRAGMENT 04

Gran-Rio, 15 november 2007

[...] We varen stroomafwaarts, wat de snelheid aanzienlijk verhoogt. Er hangt een waas boven het water. Pluizen uit de boomkruinen drijven erop. Een korjaal komt ons tegemoet met aan boord drie generaties marronvrouwen in stroomopwaarts chronologische volgorde: grootmoeder, moeder en dochter. Bij de eerste *sula* (stroomversnelling) moeten we uitstappen mét onze bagage. We brengen die te voet over de rotsachtige oever en door ondiepe stroompjes naar een verzamelpunt achter de stroomversnelling. Dan lopen we terug om gezamenlijk de korjaal uit het water tillen. Het is een hele toer om die tien meter lange, zware boot op het droge te krijgen. We slepen hem met vereende krachten stukje voor stukje over de rotsen naar een rustiger stuk open water. De kiel schuurt en stuitert over de stenen, maar het hardhout kan wel tegen een stootje. We duwen de boot met de boeg het water in. De stroom stuwt de romp in de juiste richting. Bij het passeren van laatste stukje stroomversnelling klimmen de mannen weer aan boord en sturen de boot peddelend door het kolkende parcours.

We stapelen de bagage weer op het opengeslagen dekzeil dat, als alles weer op zijn plaats ligt, wordt dichtgevouwen tegen het spatwater.

Tussen de stroomversnellingen door is het water spiegelglad of vriendelijk gerimpeld als de meander recht op de windrichting ligt. Het navigeren door deze wateren lijkt op het eerste gezicht een koud kunstje, maar de schrapende geluiden tegen de kiel geven aan, dat er meer bij komt kijken om dit met verscholen rotsen bezaaide parcours foutloos af te leggen.

Bij de tweede *sula* hoeven we de bagage niet uit te laden, maar volstaat het om de omweg langs de stroomversnelling te voet te maken terwijl de scheepsmannen de boot door het ondiepe snelstromende water loodsen. Als de boot weer in zicht komt, stap ik ook langszij in het water om te helpen duwen. De bodem zit vol gaten en in een voorwaartse beweging stap ik in een gat tussen de stenen en ga kopje onder. De mobiele telefoon en mijn horloge zijn gelukkig nog waterdicht.

Aan beide oevers van de rivier zijn nederzettingen. Als de bewoners onze korjaal langs zien komen wordt er aarzelend en koeltjes gezwaaid, maar als njanjaman's stem over het water schalt en zijn naam noemt, zwaait het voltallige dorp ons uitbundig toe. Cameraman Sassaredjo die meegekomen is om onze avonturen te filmen, speurt de oevers af naar mooie vrouwen, en is enigszins verbolgen als ik mijn verrekijker uit mijn tas peuter. Kom ik daar nu pas mee?

Een monumentale *kankantri* markeert de splitsing van de Gran-Rio en de Pikin-Rio. Njanjaman laat de boot even op de oever aan de grond lopen en biedt gelegenheid voor een pauze op het vasteland. Een groepje wildplassers verdwijnt in het bos. [...]

vrijdag 16 november

inrichting van de zaal in het Venezolaans Instituut in verband met de presentatie van de Rotterdamse kunstenaars

zaterdag 17 november

presentatie van de Rotterdamse kunstenaars aan de Surinaamse collega's in gezelschap van Stanley Sidoel, de directeur van het Surinaamse Directoraat Cultuur en de cultureel attaché van de Nederlandse Ambassade: Jaap Veerman

zondag 18 november

workshops en lezing in 'Ons Erf' / kennismaking met Bonnie van Leeuwaarde, chef van de cultuurredactie van dagblad 'de Ware Tijd' / Bonnie van Leeuwaarde geeft mij de telefoonnummers van de Surinaamse dichter Shrinivasi en de voorzitter van de Schrijversgroep 77: Ismène Krishnadat

maandag 19 november

aankoop GSM met Surinaamse SIM-kaart

dinsdag 20 november

interview door de journaliste Nita Ramcharan over de voortgang van het ArtRoPa-project in de studio van de Surinaamse Staatstelevisie met ArtRoPa-official Thomas Meijer, Steve Ammersingh en ik voor het STVS-programma 'Suriname vandaag'

woensdag 21 november

afscheidsborrel vanwege het vertrek van Thomas Meijer, mediaspecialiste Liesbeth Babel en beeldend kunstenaar Ralph van Meijgaard in de woning van Alida Neslo

donderdag 22 november

bereiding van het avondmaal voor fotograaf Bas Princen, beeldend kunstenaar Casper Hoogzaad en Kurt Nahar / het eerste aftasten van de mogelijkheden voor een toekomstige samenwerking

vrijdag 23 november

eerste profielschets van nieuwsblad 'de Surinoemer'

PROFIELSCHETS DE SURINOEMER

De Surinoemer is een gratis onafhankelijk nieuwsblad dat onregelmatig verschijnt. De redactie wordt gevormd door de Rotterdamse kunstenaar Arnold Schalks en de Surinaamse kunstenaar Kurt Nahar. Het doel van de Surinoemer is (een deel van) de culturele interacties tussen Paramaribo en Rotterdam, die in november 2007 zijn begonnen en tot 2010 zullen voortduren, onder één noemer te brengen.

De Surinoemer is een open podium met een nadrukkelijk niet-commercieel oogmerk, dat deelnemende kunstenaars en betrokkenen uit beide steden gratis ruimte biedt om in woord en beeld over hun werk en ervaringen te publiceren. Zo informeert de Surinoemer de 'thuisbases' in Suriname en Nederland over de voortgang, eigenaardigheden en wetenswaardigheden van het project en alles wat daar direct of indirect mee te maken heeft.

De Surinoemer zal in Paramaribo verschijnen in gekopieerde vorm met een oplage van 250 exemplaren, die gratis kunnen worden afgehaald bij het Afro-Surinaams cultureel centrum NAKS, de Nola Hatterman Art Academy, literair café *Tori Oso*, de Academie voor Hoger Kunst en Cultuur Onderwijs, het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL) en boekhandel Varekamp (VACO).

zaterdag 24 november

bezoek aan het Open Podium in literair café *Tori Oso* / kennismaking met de Surinaamse schrijfster Ismène Krishnadat en de dichters S. Sombra, Eddy L. Pinas en Gerrit Barron

DAGBOEKFRAGMENT 05

Paramaribo, 24 november 2007

[...] Die avond heb ik een afspraak met Ismène Krishnadat van de *Schrijversgroep 77* in literair café *Tori Oso* aan de Fred Derbystraat, waar de dichtersafdeling van de groep een voorleesavond organiseert. De flyer vermeldt: *"Let op, als gebruikelijk zingen wij om 24 uur het Surinaamse Volkslied en heffen het glas op 32 jaar zelfstandigheid"*.

Ik begeef me naar de hoek van de Toenalaan en de Wilhelminastraat om een taxi naar de Fred Derbystraat te pakken. Als ik op de taxistandplaats toeloop springen alle chauffeurs op van hun klapstoeltjes. Klanten zijn schaars, ritjes gewild. Een oudere Hindoestaanse man is het dichtstbij. Hij opent zwierig het portier, ik stap in. We komen overeen, dat de rit 12 Surinaamse Dollars (3 Euro) gaat kosten.

We raken aan de praat. Als we op Grote Combeweg de onovertroffen Combe-supermarkt (*'Wij zorgen ervoor dat u geen cent MEER betaald.'*) passeren, komt het thema 'voeding' ter sprake. Mijn chauffeur schiet in de mineur: Hij moet van zijn huisarts vetvrij en zoutarm eten. Smaak is er nauwelijks meer bij. Zijn zittend beroep heeft zijn conditie aangetast en aan zwemmen in zwembad 'de Dolfijn' waar hij een decennium lang een jaarkaart van had komt hij niet meer toe. Als we langs het casino rijden vraagt hij zich hardop af, wat deze stad met zulke enorme verschillen tussen arm en rijk met 30 casino's moet. Vervolgens klaagt hij over de Chinezen, *"die hier met een schep geld heen worden gestuurd om hun eigen supermarkt te bouwen, terwijl er toch al zoveel supermarkten zijn"*. Zo te horen is er iets rot in de staat van Suriname. [...]

Om 22 uur 45 is de poëzie op. Ik besluit de terugweg naar de Toenalaan lopend af te leggen. Ik loop de donkere Derbystraat uit, sla aan het eind de Keizerstraat in. Op een paar auto's na is de straat leeg. Een waakhond slaat aan, jaagt me de stuipen op het lijf. Een nachtwaker steekt flakkerend een sigaret op in zijn wachthokje. Ter hoogte van het casino begint het druk te worden. Ik steek over naar de Waterkant, waar een verlengde limousine en 4 x 4's paraderen. De in het licht badende groenstrook van het Onafhankelijkheidsplein is vanwege de festiviteiten van morgen met rood lint afgezet. Om 23 uur 45 steek ik de sleutel in het hangslot van 'ons' dievenijzer. Ik vraag me af of het in *Tori Oso* nog tot het zingen van het volkslied is gekomen. [...]

zondag 25 november

32e Onafhankelijkheidsdag van de republiek Suriname, bezoek aan de feestlocaties, met name de Palmentuin waar Kurt Nahar het paviljoen voor de Nola Hatterman Art Academy bemant / idee voor de rubriek WORTU UKU/WOORDENHOEK en het visioen van WANSMA KONDRE.

WORTU UKU/WOORDENHOEK

De *wortu uku/woordenhoek* werd een rubriek in nieuwsblad 'de Surinoemer', waarin ik aan de hand van een willekeurige greep uit het woordenboek Sranantongo-Nederlands mijn bewondering voor- en mijn verwondering over het Sranantongo op de lezer wilde overbrengen. Als aanstekelijke voorbeelden koos ik simpele complementaire woordparen en juweeltjes van klankrijmen:

nowansma = *niemand*

nowanpe = *nergens*

noiti = *nooit*

wansma = *iemand*

wanpe = *ergens*

oiti = *ooit*

(bron: de Surinoemer / 11 december 2007 / 1e jaargang, No. 1)

bro = *spreken*

taigi = *zeggen*

wani taki = *bedoelen*

ferteri = *vertellen*

tiri = *zwijgen*

l'lei = *liegen*

misi en mofu = *verspreken*

kibri = *verzwijgen*

(bron: de Surinoemer / 12 februari 2008 / 1e jaargang, No. 2)

kokokoko = *iemand thuis?*

draidrai = *treuzelen*

lukuluku = *rondkijken*

fredefrede = *bangig*

dungrudungru = *aardedonker*

ipi-ipi = *een hoop*

bugubugu = *rommel*

pranpranpran = *plotseling (1)*

degedege = *opschudding*

opo-opo = *feestgedruis*

wiwiri = *haar*

kayakaya = *ongekamd*

krinkrin = *volkomen*

blakablaka = *gitzwart*

lalalala = *daarnet*
kibrikibri = *stiekem*
dededede = *stervend*
nownow = *nu*
sibunsibun = *plotseling (2)*
libilibi = *springlevend*

(bron: de Surinoemer / 19 mei 2008 / 1e jaargang, No. 3)

Het woordpaar 'wansma / nowansma' (*iemand/niemand*) uit de eerste aflevering van de WORTO UKU/WOORDENHOEK vormde het uitgangspunt voor een werk in oplage: Ik bedrukte de voorzijde van een t-shirt met het woord 'wansma' en voorzag de achterzijde van het voorvoegsel 'no'. Op die wijze wilde ik het principe van dit begrippenpaar verbeelden. De achterliggende gedachte is, dat een persoon die van voren gezien wordt, zijn/haar onvervreembare individualiteit toont, met andere woorden: een onverwisselbaar 'iemand' is, terwijl diezelfde persoon op de rug gezien anoniem en inwisselbaar, een 'niemand' wordt.

In 2008 vervaardigde ik met lettersjablonen een oplage van acht t-shirts die ik aan Surinaamse relaties en kennissen schonk. Tijdens het bewerken van de t-shirts kreeg ik het visioen van Wansma kondre (*lemandsland*): een utopische staat waarin elke afzonderlijke bewoner een 'iemand' is; ieder even onvervangbaar en even belangrijk. De opmaat voor een nieuw Suriname?

maandag 26 november

eerste (mislukte) poging tot telefonisch contact met de Surinaamse dichter Shrinivasi

DAGBOEKFRAGMENT 06

Paramaribo, 26 november 2007

[...] Naar de Combe-markt om inkopen te doen. Al winkelend blijkt, dat ik de boodschappen over twee inkoopprondes zal moeten verdelen, omdat er een praktische grens is aan de draagbaarheid van plastic zakjes.

Als ik de eerste inkooppronde aan de hoofdkassa wil afrekenen blijkt, dat ik een pak yoghurt apart bij de yoghurt & kaas-kassa had moeten betalen. De overige boodschappen worden door een winkelbediende gecheckt, alle artikelen aangevinkt op de kassabon en, nadat ze door een jongetje in plastic zakken zijn gestoken, voorzien van een stempel 'afgegeven'.

Om de yoghurt af te rekenen moet ik de reeds betaalde boodschappen eerst in een bewaarvak bij de ingang plaatsen. De bewaarder overhandigt me een kartonnetje met nummer 99.

Bij de yoghurt & kaas-balie wordt het artikel op de kassa aangeslagen, in een plastic zakje verpakt, het met 'afgerekend' gestempelde kassabonnetje aan het zakje geniet. Akelig dicht bij mijn maximum laadvermogen loop ik naar huis om de eerste lading boodschappen te lossen.

De tweede inkooppronde draait om groente. Ik wil vanavond *petjil* maken, een Javaans gerecht. Eén van de ingrediënten die ik nodig heb is *dagoë*-blad, een groente die ik nog niet eerder heb gebruikt. Ik zoek tussen de uitgestalde waar naar een bordje, dat de plek van *dagoë*-blad markeert, maar vind niets.

Navraag leert, dat die groente bij deze kraam is uitverkocht. Ik begeef me naar de buurkraam en vraag aan één van de marktvrouwen of ze *dagoë*-blad heeft. Ze knikt en wijst achter mij, waar wel zeven verschillende soorten bladgroenten liggen uitgesteld. Ik beken, dat ik niet weet hoe het blad eruit ziet. Een Hindoestaanse vrouw wijst de juiste stapel aan. Ze begint erin te graven, keurt de waar en drukt me tenslotte een van de onderste bosjes in de hand. Ze draait zich om en duwt haar verzamelde zakken groente direct onder de neus van de marktvrouw ten teken dat ze wil afrekenen. Het aantal mensen dat ook wil afrekenen is groot, maar minder resoluut. Een Chinese mevrouw naast me lijkt wel versteend. Bewegingsloos hangt haar waar aan haar vooruitgestrekte armen. Ze wordt als één na laatste geholpen. Ik sluit de rij en spoed mezelf huiswaarts. [...]

dinsdag 27 november

bezoek aan de atelierwoning van de kunstenaar Kurt Nahar / bezoek aan de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuuronderwijs (AHKCO) aan de Waterkant / rondleiding en bijwonen van een grafiekles van de academiedirecteur Patrick Tjon

woensdag 28 november

bereiding van het avondmaal voor Bas Princen en journaliste Bonnie van Leeuwaarde / gedachtenwisseling over de status van de kunst en de weerklank ervan in de Surinaamse pers

donderdag 29 november

de proefpagina van nieuwsblad 'de Surinoemer' is voltooid en wordt ter keuring aan de betrokkenen gemaïld / bezoek Nola Hatterman Instituut, bezichtiging van de lokalen / herdenkingsdienst naar aanleiding van de decembermoorden op STVS

vrijdag 30 november

assistentie bij inrichting tentoonstelling 'Art&Craft' van de galerie Readytex in het Venezolaans Instituut / bereiding van het avondmaal voor Steve Ammersingh / gedachtewisseling over de vorm en inhoud van 'de Surinoemer'

zaterdag 1 december

begin Proces decembermoorden / discussie met Bas Princen over de functie en status van 'de Surinoemer' / assistentie bij de inrichting van de tentoonstelling 'Art&Craft'

zondag 2 december

bezoek jaarmarkt met Bas Princen / aankoop CD 'Switi Amini' en de 'Dekolonisatiekaart' van de Surinaamse dichter Gerrit Barron / aankoop gender-rapport bij het Surinaams Bureau voor de Statistiek voor de Rotterdamse beeldend kunstenaar en mede-ArtRoPiste Risk Hazekamp

maandag 3 december

op mijn verzoek sms't Bonnie van Leeuwaarde me het postadres van de dichter Shrinivasi / ik schrijf en stuur hem een brief / bezoek aan het atelier van Steve Ammersingh / opening 'Craft&Art' in het Venezolaans Instituut / als eerste mailt Patrick Tjon zijn bijdragen voor 'de Surinoemer'

dinsdag 4 december

bereiding van het middagmaal naar aanleiding van het vertrek van Bas Princen voor Bas, Alida Neslo en Casper Hoogzaad / tweede (mislukte) poging tot telefonisch contact met Shrinivasi / opname en bewerking van het beeldmateriaal van Casper Hoogzaad voor 'de Surinoemer' / formulering van een concept voor een samenwerkingsproject met de kunstenaars Kurt Nahar en Steve Ammersingh

DAGBOEKFRAGMENT 07

Paramaribo, 4 december 2007

[...] Vandaag komen Alida Neslo en Casper Hoogzaad eten en vertrekt Bas Princen naar Nederland. Ik ga vroeg boodschappen doen: pindakaas, kip, kippenbouillon. Ik koop kookbananen ("*Jongens, zijn dít kookbananen?*") en zet ze thuis gesneden op het vuur. Ik bereid alvast de bouillon. Om 13 uur moet de pindasoep met *tomtom* op tafel staan.

Ik wil tussendoor nog even snel naar de cyberkeet aan de Kleine Waterstraat om mijn post op te halen, maar kom onderweg Bas tegen, die vertelt dat de keet wegens omstandigheden gesloten is: de bedrijfsleiding is de voordeursleutel kwijt.

Ik loop door naar de Nola Hatterman Art Academy om te kijken hoe Kurt Nahar les geeft aan mensen met een geestelijke beperking. Maar omdat de bussen vandaag niet rijden zijn er geen leerlingen en is er dus geen les.

Ik loop terug naar huis, maak de soep af, veeg de woonkamer en dek de tafel. Omdat ik de hoop heb opgegeven dat mijn brief aan Shrinivasi op tijd aankomt, probeer ik mijn geluk nogmaals per telefoon. Weer neemt zijn hospita de hoorn op, nu goed verstaanbaar, om te melden dat de heer Shrinivasi in het buitenland is, ze niet weet wanneer hij terugkomt of hoe hij anders bereikbaar is.

Omdat het binnenshuis zo benauwd is, zet ik de eettafel op de veranda.

Donkere wolken pakken zich samen boven de oceaan. Rond 13 uur 30 starten we met het eten, terwijl de donder breed over Paramaribo-*Ma Retraite II* rolt. Alida Neslo is er niet gerust op om buiten te eten als het onweert. Dichtbij slaat de bliksem in, slaan honden aan en treden inbraakalarmen in auto's en huizen in werking. [...]

woensdag 5 december

werken aan redactie en opmaak van 'de Surinoemer' / bezoek aan de jeugdafdeling van de Centrale Penitentiaire Inrichting (CPI) Santa Boma in gezelschap van Alida Neslo / *cook-out* en oriëntatie op een theaterworkshop voor de aanstaande kerstviering

OPMAAT VOOR BOMA

Op woensdag 29 augustus 2007 ontving ArtRoPa-organisator Thomas Meijer de volgende brief van Alida Neslo:

Hallo Thomas, zou Arnold Schalks geïnteresseerd zijn om in een zeer 'schaarse' omgeving ergens buiten de stad te werken met een stuk of twintig mooie, gespierde jongemannen tussen 14 en 18 jaar? Ze zitten in de 'jeugdgevangenis' - of wat daarvoor doorgaat - voor uiteenlopende delicten. Ze worden begeleid door een team van jonge vrouwen (!): psychologen en social workers, en sinds kort heb ik me in het team gemengd met een plannetje voor een beetje kunst in hun leven. Dat is overgenomen door het ministerie van Justitie. Maar dat was het dan: geen geld. Gelukkig is er de UNESCO die wil helpen. Tot nu toe heb ik alle collega's die hier aanmeerden gemobiliseerd om workshops te geven of gewoon een praatje te houden. [...] Je snapt het, ik heb weer een groep kinderen geadopteerd die te vuur en te zwaard verdedigd moeten worden. Ze zijn net als de Palestijnen: hun gedrag is niet altijd fantastisch, maar hun levensomstandigheden wil je niet weten, en: we moeten hen terug opnemen in de gemeenschap, want ze zullen niet in het niets verdwijnen. Ze blijven een deel van de toekomst van dit land. Hartelijke groet, Alida

-----
Van: Arnold Schalks

Datum: 17 september 2007 16:54:30 GMT+02:00

Aan: Alida Neslo

Onderwerp: Re: Project Suriname

Dag Alida, Thomas heeft je bericht aan mij doorgestuurd en mij je e-mailadres gegeven. Ik ben verrast en vereerd door je uitnodiging en het vertrouwen dat uit je woorden klinkt, zonder dat we elkaar ooit hebben gezien. Uit je beschrijving spreekt een ruimhartig engagement. Dat werkt aanstekelijk. Als ik dan toch voet op onbekend terrein zet, waarom dat niet gelijk werken in een onalledaagse omgeving en omstandigheden. Je verzoek prikkelt mijn fantasie, en mijn nieuwsgierigheid is altijd een goede motor gebleken. Er is één twijfel, en die zit meer in mij: Ik heb enige ervaring met het werken met jeugdigen, maar die jeugd was gemiddeld 8 tot 12 jaar oud. Met een stuk of twintig mooie, gespierde jongemannen in de puberteit heb ik nog niet gewerkt. Ik werk meestal vanuit de improvisatie, wat verwarrend kan werken. Mijn niet altijd even rechtlijnige aanpak verschaft me niet de autoriteit van een 'docent'. Daarnaast heb ik geen pedagogische scholing (wel wat

ervaring) en kan in noodsituaties (???) niet terugvallen op een of ander logisch systeem. Kortom, als ik iets met de jongens doe, dan wil ik dat kunnen doen vanuit mijn kunstenaarschap en niet als opbouwwerker. Ik kan het van hieruit niet inschatten, misschien zie ik spoken. Ik wil het graag proberen. [...] Laten we, als ik in Suriname ben, ter plaatse gaan kijken of we knopen kunnen doorhakken.
Groeten van Arnold

Van: Alida Neslo
Datum: 23 september 2007 13:24:50 GMT+02:00
Aan: Arnold Schalks
Onderwerp: RE: Project Suriname

Dag Arnold, bedankt voor je mail, wat een verrassing! En, natuurlijk moet je in de eerste plaats handelen vanuit je kunstenaarschap, ik zou ook niet weten hoe het anders moest. Ik ben ook geen pedagoog of zo, maar ik volg gewoon overal en altijd mijn hart of mijn neus, als dat minder sentimenteel klinkt .

Er zijn bij de afdeling jeugddelinquentie een paar maatschappelijk werksters/psychologen die al lang met de jongens werken. Als ik iets wil vraag ik altijd hun begeleiding voor als ik iets 'verkeerds' zou doen. Bovendien is er ook een zogenaamd afdelingshoofd dat de jongens 'streng maar rechtvaardig' behandelt. Ze beschouwen hem als een vader en hebben absoluut ontzag voor hem. Hij is altijd in de buurt, een heel beminlijk man, die er al dertig jaar werkt, maar toch nog niet cynisch geworden is, hoewel hij reden te over zou hebben!.

De omstandigheden waarin de jongens verkeren zijn naar Hollandse -en ook wel Surinaamse- begrippen abominabel. Het gebouw waarin ze verblijven is versleten en staat veeeeeeel te dichtbij de gebouwen van de echte zware jongens... de meerderjarige criminelen. Soms is er geen water en soms valt de stroom uit. Geen airco, alleen een recreatieruimte die open muren heeft, er staat een tv waar ze soms films mogen bekijken. Er is ook een tafeltennistafel, een basketbalveldje en een 'voetbalveld' (in de brandende zon!). Ze koken zelf hun kostje en mogen ook de tuin onderhouden. Dat is het zo'n beetje.

's Morgens zitten ze van 8 - 12 uur op school omdat ze nog leerplichtig zijn. Er wordt lesgegeven op lagere schoolniveau en er is een technische school, een soort ambachtelijke vmbo. Je wilt niet weten hoe de klaslokalen erbij staan: treurnis alom, zou je denken... . Maar het gekke is dat de stemming vaak oké is. De staf gaat heel gemoedelijk en met liefde met de jongens om en zij zijn op hun beurt (bedrieglijk!) timide...

Wat ik probeer te doen, en dat is hier niet gebruikelijk, is deze jongens te confronteren met 'ongewone' omstandigheden, waarin ze uitgaan van hun eigen creativiteit en waarbij ze liefst in contact komen met leeftijdgenoten die NIET dezelfde keuze gemaakt hebben als zij. Mijn

engagement uit zich in het feit dat ik geloof in wederzijdse beïnvloeding op die leeftijd, meer nog dan van boven gedirigeerde verordeningen.

Vaak lopen de jongens op school achter, zijn ze drop-outs of iets dergelijks, en hebben ze dus een vreselijk complex ten opzichte van anderen die het 'beter getroffen' hebben. Dat wordt niet zo gauw besproken met vriendjes op een bepaalde leeftijd. Het wordt dus ver weggestopt onder meer of minder stoer gedrag (ha!), met alle noodlottige gevolgen van dien...

Ik heb dus het een en ander op papier gezet over een gestructureerde aanpak op creatief gebied en dat aan het ministerie aangeboden, en maar wachten op het geld..... . Uiteindelijk heeft het hoofd van de dienst het programma aan de UNESCO aangeboden, en die is akkoord om het eerste jaar te financieren. De boys krijgen dan beeldende kunst, drama, dans en zang op regelmatige basis. Daarmee mogen ze af en toe naar buiten komen, zodat ze ook positief in het nieuws komen. Ons project is dus nog niet echt begonnen, maar ik heb al een paar keer zaken georganiseerd, met behulp van de maatschappelijk werkers.

Bijvoorbeeld toen Hakim (de clown/cabaretier) in Suriname was voor optredens, heb ik hem naar Boma meegesleept voor een workshop. Een geweldig succes, vooral toen hij hen over zijn Algerijnse jeugd en zijn voorgeschiedenis als boefje vertelde. "Van boefje naar tv-ster", dat werkt altijd op de verbeelding van pubers.

Vorige week was er een groep hip hoppers/rappers uit Rotterdam op bezoek. Die hebben ook met hen gewerkt en ze kwamen ermee op tv! (Grote opwinding.)

En toen de voetballer Seedorf hier was hebben we kunnen bewerkstelligen dat hij een gaatje maakte in zijn tweedaags (!) programma en de jongens ontving. Ze mochten met hem op de foto en de Europacup aanraken! (Een jongensdroom!). Maar het belangrijkste vonden de jongens dat ze op de tribunes van het stadion mochten, tussen leeftijdgenoten en begeleid door cipers in burger. Dat we hen vertrouwen hadden geschonken was voor hen het allerbelangrijkste.

Het volgende dat ik wil is een reclamecampagne in samenwerking met één van de bekendste modeketens hier in Suriname. De jongens zijn gek op mode en voor hen is omgang met zo'n 'elitaire' omgeving ondenkbaar in gewone omstandigheden. Bovendien mogen ze ook vanwege de Jeugdbescherming niet met hun gezicht in beeld komen (Stigmatisatie!). Het geheel zou dus interessant in beeld gebracht moeten worden door een creatieve cameraman.

De directeur van de modeketen is ook een beetje ondeugend type (wist ik). Vandaar dat hij er helemaal voor te porren is. We willen er een soort 'terug naar school' campagne van maken (in Suriname is september de vakantiemaand). Van crimineeltjes verwacht men hier absoluut NIET dat ze het boegbeeld zijn van een dergelijke campagne. We weten dus

ook niet of het publiek dit zal pikken of niet. Suriname is soms 'kaste-gevoelig'... .

Ik schrijf je deze lange mail om je duidelijk te maken wat de omstandigheden zijn en de eventuele mogelijkheden. Het lijkt me beter dat jij je gedachten laat gaan over een project als dat voor jou mogelijk is in deze omstandigheden. Aangezien ik je (nog) niet echt ken lijkt me dat beter, wat denk je? O ja, bij een eventueel project moet de leiding van het ministerie van Justitie om toestemming gevraagd worden. We moeten dus op tijd zijn met een duidelijk omschreven voorstel, zodat we dat kunnen voorleggen aan de 'notabelen'.

Ik hoop dat ik je niet afgeschrikt heb!

Hartelijke groet, Alida

DAGBOEKFRAGMENT 08

Paramaribo/Santo Boma, 5 december 2007

[...] De luikjes van de winkels klappen open, de vogelkooitjes worden aan de dakbinten in de nok gehezen. De regenval van gisteren heeft diepe voren getrokken in het wegdek van aangestampt zand.

Ik ben op weg naar het kantoor van de Justitiële Kinderbescherming (JKB) aan de Gongrijpstraat in verband met een bezoek dat ik samen met Alida Neslo aan het Jeugd Opvoedingsgesticht (JOG) in de Penitentiare Inrichting Santo Boma zal brengen. Vandaag is daar vanwege kinderdag/Sinterklaas een *cook-out*, een kookwedstrijd voor de minderjarige delinquenten.

Ik meld me op de derde verdieping van het kantoor, maar wordt in de wachtstand gezet.

Het voor Paramaribo'se begrippen hoge gebouw kijkt uit op een vervallen kerkhof. De hemel daarboven laat alweer wat blauw zien. Het is 8 uur 48. De dienstbus met Penitentiare Ambtenaren (PA's) waarin wij mee kunnen rijden, zal wat later vertrekken, dus gaan Alida Neslo en ik op het terrasje van '*Tempo Dulu*' zitten en bestellen een koffie.

Om 9 uur 30 vertrekt de bus. Boven ons breken de wolken. De ruitenwissers kunnen de neerslag nauwelijks aan.

Voor ons zitten twee maatschappelijk werksters, die stage lopen in de inrichting: een Vlaamse en een Surinaamse vrouw. Onderweg stappen nog een paar geüniformeerde mannen in. Tijdens de instap houden ze hun aktetas boven hun hoofd als dakje tegen de regen. Als we tenslotte de oprit (*Niet Parkeren!*) naar de penitentiare inrichting opdraaien is het droog. Een deur in de grijze staalplaten poort zwenkt open. We tonen onze paspoorten en schrijven ons in bij de wacht. Omdat we met het dienstbusje van de JKB zijn gekomen, is de controle coulant.

We lopen het gevangenisterrein op en slaan bij de burelen linksaf, richting Jeugd Opvoedingsgesticht. Rechts liggen de celblokken van de meerderjarige mannelijke criminelen. We worden op de wachtpost van het JOG ontvangen door de afdelingshoofden mevrouw Nora en meneer Struyken. Nadat we ook hier zijn geregistreerd mogen we 'naar achteren'.

De wereld die we betreden is uiterst spaarzaam gestoffeerd. Het gesticht ligt als een middeleeuws aandoend strafdorp van laagbouw tussen de modernere ogende cellencomplexen voor de volwassenen. Een kleine b(r)oze wereld temidden van de grote, nog bozere wereld van Boma. Kennelijk heeft de politiek het bestaan en de zin van deze dorre enclave vergeten of opgegeven. Anders dan in de sectoren voor de meerderjarige criminelen ontbreekt een geavanceerd camerasysteem. Hier vertrouwt de leiding blijkbaar op het analoog waakzame oog van de PA.

Voor ons ligt de binnenplaats met links en rechts een rij bakstenen barakken waarin de cellen zijn ondergebracht. Deuren met hangsloten, daken van gebutst golfplaat. Achter de getraliede, glasloze ramen: stapelbedden. Twee

jongens, door de leiding binnelijk 'pupillen' genoemd, delen een cel: een ruimte van 2,5 x 2,5 meter die, in datzelfde binnelijke jargon, 'kamer' heet. Om spanningen tussen de pupillen te voorkomen wordt er een roulatiesysteem gehanteerd. Eens per maand verkassen de pupillen naar een andere cel, een ander bed. De celwanden zijn kaal. Het aanbrengen van posters of andere wandbedekking is verboden. De jongens zouden daarachter ongezien een vluchtgat kunnen maken. Waar ze na een uitbraak heen moeten is mij een raadsel. We bevinden ons binnen minstens drie grimmige schillen ommuring met roestig prikkeldraad.

Achter ons, bij de muur van een betonnen toiletblok, is een groepje jongens van een jaar of 15 bezig met een tuinslang bestek en servies af te wassen. Aan de overkant van de onverharde binnenplaats ontleedt een ander groepje met een machete een pallet die als stookhout wordt gebruikt. Onderling wordt er Sranantongo gesproken. Uit hun kleding valt niet op te maken dat ze gevangenen zijn: geen streepjescode maar kleurige merkshirts (*orichinees?*) jeans, sportschoenen, rasta-armbanden en opmerkelijk veel kettingen met kruisjes. Hun hoofden zijn kortgeschoren, maar zelfs daarin onderscheiden ze zich niet van de 'vrije' jongens die ik dagelijks in de binnenstad van Paramaribo tegen het lijf loop.

We lopen naar de overdekte verhoging op de binnenplaats, voor ingewijden: 'de zaal'. Hier zijn banken en tafels opgesteld. Op deze plek wordt normaal gesproken, gegeten, gewerkt en gerecreëerd. Op een omheind terrein direct daarachter zijn zeven stookplaatsen ingericht. Er wordt vuur gemaakt. We

overzien het wedstrijdterrein. Achter de met prikkeldraad afgezette muur rijzen de gebouwen van de vrouwenafdeling op.

De veertig pupillen zijn over zeven groepen verdeeld. Elke groep heeft een leider die duidelijk zichtbaar een naamkaartje draagt. Elke groep heeft een menu samengesteld. De rauwe ingrediënten zijn voorgesneden op zeven tafeltjes uitgesteld. De leiders staan met een wok of koekenpan in de aanslag bij hun opgerakelde houtvuurtjes. Het koken kan beginnen.

Er wordt gebraden en gefrituurd. Er wordt (te) royaal gezouten en gepeperd. Een portie kippepoten wordt gecremeerd. Kooksels worden afgegoten boven een putje bij een grote waterton. De rook beneemt de adem. Drie PA's beoordelen de bedrijvigheid groepsgewijs en noteren cijfers op hun staatjes in de kolommen: *'taakverdeling'*, *'participatie groepsleden'* en *'performance leider'*. De groepen gaan gelijk op.

Een fluitsignaal van mijnheer Struyken beëindigt de kooktijd. De groepen scheppen hun spijzen over in het schaarse serviesgoed en plaatsen hun creaties op de tafels van de 'zaal'. Een panel van maatschappelijk werkers en PA's zal straks de resultaten keuren.

Als iedereen zijn plaats aan tafel heeft ingenomen, leidt elke groep zijn gerecht in. De voertaal is nu Nederlands. Eerst noemt de leider de naam van de groep en legt, niet altijd even welbespraakt en luid, uit waar die naam vandaan komt. Na elke spreekbeurt joelen de rivaliserende groepen. Mijnheer Struyken treedt corrigerend op. Nadat de leiders de ingrediënten in het bereide gerecht hebben opgesomd mogen de panelleden proeven.

De bami van groep N. wordt als beste beoordeeld. (Wat is de hoofdprijs? De eer? Een positieve aantekening in het dossier?)

Na de keuring mogen de jongens hun maaltijden opeten. Bij de verdeling van het eten speelt de testosteronspiegel parten: het komt tot gedrang en stemverheffing. Mijnheer Struyken is streng: Hij marcheert de pupillen in twee groepen af: de eerste groep naar de barak voor pupillen die kort gehouden moeten worden, de andere naar de tegenovergelegen barak waar het regime wat lossier is.

Wij pakken onze spullen en worden met het busje naar de stad teruggebracht. De Domineestraat staat over de volle breedte blank. [...]

donderdag 6 december

materiaalinkoop en vertrek per bus voor het geven van een workshop aan de theatergroep in de Santo Boma gevangenis

DAGBOEKFRAGMENT 09

Paramaribo - Santo Boma / donderdag 6 december

Ik sta vroeg op om me voor te bereiden op de theaterworkshop die ik vandaag zal geven in het Jeugd Opvoedingsgesticht. De bedoeling is, dat ik de tien pupillen van de theatergroep help met het ensceneren van het door hen bedachte kerstverhaal. De voorstelling zal over twee weken worden gepresenteerd op de interne kerstviering in de recreatiezaal van het JOG.

Ik weet niet precies wat me te wachten staat of wat er van mij wordt verwacht. Om straks niet met lege handen te staan koop ik bij *Sanousch* papier en potloden. Bij de bazaar op de hoek koop ik een rol touw, plakband, vijf zonnebrillen en een paar nepgouden sierraden. Mochten ze niet van pas komen dan kan ik ze altijd als geschenk achterlaten.

Rond half twaalf ga ik op weg ik naar de hoek van de Schietbaanweg en de Tourtonnelaan. Om 12 uur 55 heb ik daar een afspraak met Lena, een Vlaams maatschappelijk werkster, die stage loopt op het JOG. Als alles volgens plan verloopt, worden we daar om 13 uur opgehaald door de dienstbus van de Justitiële Kinderbescherming. De bus is twintig minuten te laat, en eenmaal onderweg verliezen we nog meer tijd omdat er overal PA's moeten worden opgehaald.

De controle aan de poort is nu strenger. Lena wordt ondervraagd. Ze moet haarfijn uitleggen wat ze komt doen. Ik voel hoe die wolken zich ook boven mijn persoon samepakken, maar de bui trekt over: mijn paraaf volstaat. We mogen naar binnen. We kopen allebei een flesje water bij de kantinedienst voordat we 'naar achteren' gaan.

In het JOG komen we aan op een lege binnenplaats. De jongens mogen nog niet 'van kamer', omdat de wacht wordt gewisseld. Afdelingshoofd mevrouw Nora is streng. Lena wil nog wat persoonlijke gesprekken met de jongens voeren, maar krijgt geen toestemming. Als de nieuwe wacht is geïnstalleerd gaan de sloten van de deuren en melden de toneelgroep en de muziekgroep zich voor appèl. De groepen worden gesplitst. De muziekgroep mag elders op het terrein zelfstandig oefenen. De theatergroep komt onder mijn hoede.

Het verhaal dat de groep heeft bedacht is eenvoudig: Bij de ingang van een supermarkt staat een bedelaar. Hij vraagt het winkelende publiek om een aalmoes voor de aanschaf van een kerstbrood. Een rijke man passeert. Als de bedelaar de man aanspreekt leest de rijkaard hem de les: als hij wat minder lui was geweest, als hij wat beter had opgelet op school, als hij zijn vrienden met meer zorg had gekozen, als...., dan had hij daar nu niet gestaan. Een pater hoort het betoog vanaf een afstand aan. Als de rijke man zijn weg wil vervolgen, spreekt de pater hém op zijn beurt aan. Hij vraagt de rijke man of hij in God gelooft. Als hij dat beaamt, wijst de pater hem op zijn christenplicht. De rijke man komt tot inzicht, koopt voor de bedelaar en zichzelf een kerstbrood.

We hebben drie personages, maar tien spelers. De twee jongens die het stuk hebben bedacht, spelen de dragende rollen: de rijke en de pater. Blijven er nog acht over.

Van die ene bedelaar maken we er drie. Drie BLINDE bedelaars, wel te verstaan. Zij claimen drie van de vijf zonnebrillen.

Bij een rijke man horen bodyguards: drie anderen jongens claimen de twee laatste zonnebrillen en de neggouden ring. Ze weten de gorilla-pas van de penoze feilloos te treffen. De stukjes touw die vanaf hun oorschelpen via hun hals in hun t-shirts verdwijnen, stellen de in de security-branche courante 'oortjes' voor.

De overgebleven twee jongens zullen het stuk afsluiten met een eind-rap. Ze figureren zolang als winkelende omstanders.

De cast is rond. De set is pover. We staan in de brandende zon op een zanderige binnenplaats. We zoeken de schaduw van het golfplaten dak. Daaronder bepalen we de positie van de bedelaars en de pater en de route van de rijke man met zijn gevolg. De twee rappers maken ondertussen bankbiljetten van het meegebrachte papier.

We spelen een eerste versie. Er ontstaat onenigheid over de verdeling van de zonnebrillen en een neggouden ring. Eén van de bedelaars wil toch liever bodyguard worden, vervolgens profeet en tenslotte helemaal niks meer. Lena onttrekt hem aan het verkeer. Pupil N. zet een overtuigende pater neer. N. is een forse jongen van een jaar of 17. Aan zijn gezicht te zien moet er onder meer Javaans bloed door zijn aderen stromen. Zijn bijbelkennis is verbluffend; zijn retorisch talent wekt ontzag; de jongens zien tegen hem op. De groep onder zijn leiding won gisteren ook al de cook-out.

We strompelen twee keer door het stuk en dan is het over. Geen tijd meer voor de eind-rap. De jongens moeten terug op cel.

Voordat hij achter slot en grendel verdwijnt, spreek ik N. aan en vraag hem waar hij zo goed koken geleerd heeft. Hij vertelt dat hij, voordat hij in Boma terecht kwam, in een internaat elke dag voor 60 kinderen moest koken. Hij werd daar op het roken van marihuana betrapt en daarom zit hij nu hier, onder streng regime. Hij moest zijn opleiding afbreken en genoeg nemen met het veel lagere onderwijspeil op de gestichtsschool. Blijft hij zich goed gedragen, dan mag hij overdags 'naar buiten' om onderwijs te volgen op een 'normale' school tussen 'normale' kinderen. Als hij weer vrij is wil hij theologie gaan studeren en tenslotte priester worden. Hij spreekt rustig, schijnt zijn straf te accepteren, maar is vastbesloten later nog iets van zijn leven te maken. Ik ken zijn dossier niet, maar laat mijn bewondering blijken voor zijn ongebroken optimisme in deze duistere krochten. Lena is minder invoelend en herinnert N. eraan dat je niet voor een wissewasje in de meest beruchte gevangenis van Suriname belandt...

In het wachthok stapel ik het meegebrachte materiaal op het bureau van mevrouw Nora. Ze vraagt me er een lijst van te maken. Een aantal potloden ontbreekt, de zonnebrillen heb ik niet ingenomen en de ring is om een vinger

blijven steken. Ik neem afscheid, vertel dat ik voorlopig niet weerom kom. Het vaarwel is hartelijk. Het is 17 uur.

Het verlaten van de inrichting verloopt soepel. De terugweg leggen we af met een taxi, omdat het JKB-dienstbusje pas om 19 uur vertrekt. Lena had de taxicentrale al ge-sms't dat we vervoer nodig hadden en jawel: hij staat er al. Lena stapt voorin, ik achterin in. Er is niet meer zoveel behoefte om te praten. We zijn allebei een beetje op. [...]

donderdag 6 december (vervolg)

bereiding van het avondmaal voor Kurt Nahar en Steve Ammersingh / overleg over en overeenkomst voor een toekomstig samenwerkingsverband met de naam 'Kurare'

KURARE (KURt/ARnold/stevE)

Voorstel voor een samenwerkingsproject van de Rotterdams beeldend kunstenaar Arnold Schalks en de Surinaamse beeldend kunstenaars Kurt Nahar en Steve Ammersingh.

Tijdens onze kennismakingsgesprekken in 2007 blijkt dat Nahar, Ammersingh en ik een passie voor poëzie delen. We nemen ons voor deze gemeenschappelijke interesse in een interdisciplinair project voor de openbare ruimte uit te leven. Daarbij zullen we als volgt te werk gaan: we kiezen schoolvoorbeelden uit de op de verschillende culturele identiteiten gerichte Surinaamse poëzie, demonteren die en herschikken fragmenten daaruit tot nieuwe veelkleurige gedichten die elementen bevatten van het Sranantongo, Nederlands, Javaans, Sarnami, Hindi, Aukaans, Saramakkaans, Paramakkaans, enzovoort.

De eindmontages dienen de kakelbonte maar sterk verdeelde Surinaamse samenleving te spiegelen én haar een spiegel voor te houden. Het moet leiden tot een proeve van synthetische eenheidslyriek, die in vele tongen spreekt. De door mij (nog) aan te leggen verzameling van Surinaamse poëzie dient als basismateriaal.

De presentatie van het *Kurare*-project zal plaatsvinden op dinsdag 25 november 2008 (de 33e Onafhankelijkheidsdag in Suriname) in de openbare ruimte van Paramaribo. Daarbij zal gebruik worden gemaakt van grote beschilderde spandoeken die op strategische plekken in de Palmentuin worden aangebracht.

Bij de vertaalslag van tekst naar beeld zal typografie een belangrijke rol spelen. Hier komt Ammersingh's ruime ervaring als reclameschilder goed van pas. Voor de auditieve verspreiding wordt gebruik gemaakt van een door ons drieën opgetuigde geluidswagen die op zijn rit door het centrum van Paramaribo de door vooraanstaande Surinaamse dichters ingesproken verzen voor het publiek ten gehore brengt.

Bij de ingang van de Palmentuin zullen aan de voet van het standbeeld van Henck Arron de gedichten op papieren vlaggetjes in 33 kleuren onder de feestgangers worden verdeeld.

(Project niet uitgevoerd.)

vrijdag 7 december

toestemming van de Surinaamse dichter Gerrit Barron om het gedicht '*bagasi/bagage*' op te nemen in de Surinoemer / verzoek om toestemming van de 'de' van het schriftlogo van ochtendblad '*de Ware Tijd*' voor de kop van de Surinoemer.

BAGASI/BAGAGE
een tas
vol boeken
bevatte
te weinig
woorden
te weinig
zinnen
om mijn gevoelens
op tafel
te zetten
en
onderwijs
te volgen

Gerrit Barron (Moengo, 1951-)

zaterdag 8 en zondag 9 december

afwijzing van de redactie van '*de Ware Tijd*' van permissie voor het gebruik van hun 'de' / werken aan de eindredactie en opmaak van de Surinoemer

de SURINOEMER

Van: Arnold Schalks

Datum: 7 december 2007 19:10:01 GMT+01:00

Aan: Steve Jong Tjien Fa

Onderwerp: De 'de' van de Ware Tijd voor 'de' Surinoemer?

Dag Steve, Mijn naam is Arnold Schalks. Ik ben een Rotterdams beeldend kunstenaar die in verband met een uitwisselingsproject van kunstenaars uit Paramaribo en Rotterdam in Suriname is. Om de uiteenlopende activiteiten binnen het project een gemeenschappelijk onderdak te bieden heb ik het nieuwsblad '*de Surinoemer*' bedacht. Het eerste nummer daarvan zal aanstaande dinsdag aan een official worden overhandigd. Ik teken voor de grafische vormgeving en heb een kop voor de krant ontworpen. Omdat het de bedoeling is, dat elementen uit zowel Suriname als Nederland in de krant worden vervlochten, ben ik zo vrij geweest om de 'de' van '*de Ware Tijd*' te gebruiken in de kop van '*de*' Surinoemer.

Ik beschouw de Ware Tijd als een kwaliteitskrant, en heb het schriftbeeld dan ook willen gebruiken, om aan te geven, dat de Surinoemer een dergelijk niveau nastreeft.

Het is verstandig om eerst je toestemming te vragen, voordat de publicatie in druk (lees: kopie) verschijnt. Als bijlage voeg ik een beeldbestand met de kop mee. Kun je zien wat ik bedoel. Ik hoop dat we jullie 'de' mogen gebruiken. Laat het me alsjeblieft weten. Groeten van Arnold

-----
Van: Steve Jong Tjien Fa
Datum: 7 december 2007 19:30:47 GMT+01:00
Aan: Arnold Schalks
Onderwerp: Antw.: De 'de' van de Ware Tijd voor 'de' Surinoemer?

Hallo Arnold, wij zullen ons intern beraden over uw verzoek, maar helaas kan ik geen garantie geven dat wij voor dinsdag een antwoord hebben geformuleerd. Het is een vrij complex vraagstukje waarmee u mij confronteert en ik zou het heel gedegen willen onderzoeken alvorens een standpunt in te nemen. Hopende op uw begrip, met vriendelijke groeten, Steve Jong Tjien Fa

-----
Van: Steve Jong Tjien Fa
Datum: 8 december 2007 16:00:15 GMT+01:00
Aan: Arnold Schalks
Onderwerp: Antw.: De 'de' van de Ware Tijd voor 'de' Surinoemer?

Hallo Arnold, helaas zijn de sentimenten binnen onze organisatie gekant tegen uw voorstel. De Ware Tijd heeft gedurende haar 50 jarig bestaan tijd noch moeite bespaard om haar eigen identiteit te behouden en te propageren. De eigenzinnige schrijfwijze toegepast in ons logo is kenmerkend en typerend voor onze organisatie en haar publicaties die zij tot stand brengt niet alleen voor Suriname maar ook in Nederland. Onze woordmerk in speciale schrijfwijze is dan logischerwijs beschermd in zowel Suriname als de Benelux landen. Wij moeten u derhalve mededelen dat wij helaas u geen toestemming kunnen verlenen aan het onderstaand verzoek. Wij wensen u verder veel succes toe met uw initiatieven. Met vriendelijke groeten, Steve Jong Tjien Fa

-----
Van: Arnold Schalks
Datum: 9 december 2007 14:35:37 GMT+01:00
Aan: Steve Jong Tjien Fa
Onderwerp: De 'de' van 'de' Surinoemer

Dag Steve, bedankt voor je uitgebreide reactie. Ik begrijp dat het gebruik van jullie beeldmerk intern gevoelig ligt. Ik heb daar begrip voor en respecteer jullie besluit om geen toestemming voor het gebruik ervan te verlenen. Ik heb de 'de' van de Surinoemer door een gangbaarder (maar ontegenzeggelijk suffer) cursief vervangen. Ik bedank je voor je moeite en wens je veel succes met jullie mooie krant 'de Ware Tijd'. Groeten van Arnold

maandag 10 december

voltooien, printen, kopiëren en vouwen van de 250 exemplaren tellende oplage van 'de Surinoemer'

dinsdag 11 december

presentatie van de Surinoemer in Nola Hatterman Instituut / overhandiging van de eerste exemplaren aan Rinaldo Klas en Kit-Ling Tjon Pian Gi, beiden bestuursleden van de FVAS / de verdeling van de exemplaren over vier culturele centra in Paramaribo / het bezorgen van presentexemplaren aan Stanley Sidoel en Piet Veerman

woensdag 12 december

het artikel 'Beelddichter op de Gran Rio' verschijnt op de Cultuur-pagina van ochtendblad 'de Ware Tijd'

BEELDDICHTER OP DE GRAN RIO / Bonnie van Leeuwaarde

Rinaldo Klas en Kit-Ling Tjon Pian Gi van de FVAS kregen van Arnold Schalks als eersten een exemplaar van de *Surinoemer*. Percussionist Ernie Wolf luidde het moment in. - (dWT foto/Werner Simons)

PARAMARIBO - Zet een beelddichter op de Gran Rio, en er spuit iets uit voort, zoals een krantje. Arnold Schalks, een Rotterdamse kunstenaar, wilde graag iets doen dat zijn weerslag heeft op de gemeenschap. In een korjaal op de Gran Rio bedacht hij de *Surinoemer*. Hij noemt het een gratis onafhankelijk nieuwsblad, maar het is vooral een open podium voor gedichten en vormen van beeldende kunst. Het eerste nummer presenteerde Schalks gisteren in de Nola Hatterman Art Academy (NHAA). Samen met Kurt Nahar vormt hij de redactie.

Schalks is heel erg bezig met taal en is gefascineerd door het Nederlands hier dat is doorspekt met andere talen. "Wat mij erg trof in Suriname is dat het een land is van veel talen en veel poëzie. Het gedicht van Dobru bijvoorbeeld, *Wan Bon* (één boom), is een echt Surinaams gedicht. Suriname is een boom met zoveel bladeren, en wij zijn een project met veel verschillende kunstenaars. Zo is de *Surinoemer* ook een blaadje aan een boom.

Een voorbeeld van hoe de taal hem bezighoudt: in het rubriekje *Sranen/Surinamen*, zijn tot de (zijn) verbeelding sprekende namen uit de telefoongids

opgenomen: Azijnman, Halfhuid, Nimmermeer en Kogeldans. Toch is het motto van de Surinoemer: *'Taki a no noti, ma du na basi'* (geen woorden maar daden). Nog een tegenstelling met de meeste nieuwsbladen is dat het onregelmatig zal verschijnen. "Het is net als bij jullie met de bus: als de bus vol is, vertrekt hij. Het is niet iets waar je op moet rekenen. Je moet iets doen wanneer het nodig is, anders word je een slaaf van het project."

Schalks is een van de vijf kunstenaars die in verband met het uitwisselingsproject ArtRoPa tussen Paramaribo en Rotterdam hier zijn. In het blad kunnen deelnemende kunstenaars hun werk en ervaring in woord en beeld publiceren. In het eerste nummer zijn er, behalve van de redactieleden, bijdragen van Steve Ammersingh, Gerrit Barron, Casper Hoogzaad, Jeroen Jongeleen, Thomas Meijer, Ralph van Meijgaard, Alida Neslo, Bas Princen, Patrick Tjon Jaw Chong en Hulya Yilmaz. Het zal te vinden zijn bij NAKS, NHAA, Tori Oso en de Academie voor Hoger Kunst en Cultuur Onderwijs.

Arnold Schalks gaat morgen terug naar Nederland, van waaruit hij het blad verder zal coördineren. "Maar ik kom volgend jaar terug, want ik ga zeker door hiermee." -.

donderdag 13 december
terugreis naar Nederland

dinsdag 18 december
registratie van de domeinnaam 'desurinoemer.net' alsmede de bestelling van 1GB webruimte bij provider one.com

2008
maandag 14 januari
eerste overleg over de inrichting en vormgeving van de Surinoemer-site met webdesigner Jip Vermond

woensdag 30 januari
presentatie van de Surinoemer proefsites en bespreking van de verdere ontwikkeling van de website met Thomas Meijer en Sandra Smets op het Centrum Beeldende Kunst

donderdag 4 t/m maandag 8 februari
werken aan de redactie en opmaak van de tweede Surinoemer

donderdag 7 februari
presentatie van de tussenstand van de Surinoemer-website en ontvangst van inloggegevens op het atelier van Jip Vermond

vrijdag 8 februari
versturen van de opgemaakte tweede Surinoemer als pdf-bestand aan Alida Neslo, ter reproductie in Paramaribo

dinsdag 12 februari

www.desurinoemer.net is online! De website is opgezet om de Surinoemer voor een breder publiek beschikbaar te stellen. Gelijktijdig met het verschijnen van de papieren versie in Paramaribo wordt het actuele nummer van de krant in digitale vorm op de Surinoemer-website geplaatst. Belangstellenden kunnen daar de actuele Surinoemer vervolgens als 'text only'-bestand lezen, als 'jpg'-afbeelding bekijken of in 'pdf'-vorm downloaden op de 'nieuwe editie/*a bakawan*' pagina, of het 'archief/*kibripresi*' raadplegen voor inzage in de reeds verschenen Surinoemers.

woensdag 13 februari

de papieren editie van de tweede Surinoemer verschijnt in Paramaribo, gelijktijdig wordt de digitale versie van het tweede nummer op de Surinoemer-website geladen.

woensdag 21 februari 2008

Het 'Inhoudelijk verslag over het verblijf in Suriname in het kader van het ArtRoPa-project' ingeleverd bij de balie van het Rotterdamse Centrum Beeldende Kunst

IK GA OP REIS, EN IK NEEM MEE...

Met een koffer waarvan het gewicht het toegestane maximum *nét* niet overschreed, trad ik op Schiphol aan voor de heenvlucht naar Pengel Airport. Een deel mijn bagage bestond uit elektronica voor de intercontinentale communicatie en de digitale verwerking van mijn indrukken. Een kleiner deel werd gevormd door literatuur uit- en over mijn reisbestemming. In de wolken boven de oceaan las ik de gedichten van de Surinaamse poëzieveteraan Shrinivasi en danig aangedaan betrad ik vreemde grond.

Wie naar Suriname reist om op Westerse ooghoogte te zoeken naar de Bekende Weg keert met lege handen terug. Suriname is een land dat een ander perspectief vereist en verdient. De afwezigheid van de structuren, waarmee we in Nederland zo vertrouwd zijn, schept ruimte voor nieuwe verbanden en verlangt een andere oriëntatie en een frisse blik.

De lijnen in de kleine Surinaamse culturele gemeenschap zijn kort. Wie er op een juiste wijze wordt ingevoerd maakt snel vrienden en boekt resultaten op alle niveaus binnen het 'veld'. Dat geeft een prettig gevoel van 'welkom zijn' en verschaft de speelruimte voor slagvaardigheid. Beide zijn nodig om ter zake te komen.

Taal en gedichten spelen een belangrijke rol in mijn beeldend werk. Ze vormen ook de grondstof voor mijn ArtRoPa-project. Ik werd mij tijdens mijn oriëntatiebezoek aan Suriname bewust van de betekenis die poëzie speelde – en nog steeds speelt – voor de ontwikkeling van de Surinaamse identiteit. Mijn eerste zoektocht was die naar een Nationale Lyriek. Ik trof poëzie aan die als afbakening en bevestiging diende van de culturele eigenheid in de etnisch sterk verzuilde Surinaamse samenleving. Daarnaast vond ik gematigder stemmen, die zich uitspraken voor vereniging en verbroedering om de kloof tussen de bevolkingsgroepen dichten. Ik las dichters met een oeuvre van hoog niveau. Het gehele spectrum en toonbereik bleek voorhanden: van Nederlands tot Sranantongo, van naïef tot cynisch, van verblindend wit tot gitzwart. Ik legde de hand op een, voor mij, ongekend potentieel.

Het is vreemd om vast te moeten stellen dat iets, dat mij, talig gezien, zo nabij is, zich zo lang buiten mijn blikveld heeft afgespeeld. De geografische afstand heeft daar ongetwijfeld toe bijgedragen, maar gebrek aan aandacht is een aannemelijker verklaring. De markt en het afzetgebied voor Surinaamse boeken is beperkt. De leesbehoefte sluit daar noodgedwongen op aan. Het assortiment van een Surinaamse boekhandel –die, om het hoofd boven water te houden, er een forse afdeling met kantoorartikelen op na moet houden – steekt mager af bij dat van de Nederlandse boekhandel, waar de schappen permanent uitpuilen van 'nieuw, nieuw, nieuw'. Vanuit Surinaams standpunt bezien heeft die aanblik iets pervers, vergelijkbaar met de sensatie van een Hollander die voor het eerst de 'overdaad' van het regenwoud aanschouwt.

Voor Surinaamse schrijvers en dichters bestaan er nauwelijks uitgeverijen die hun werk drukken en distribueren. Enkele grote namen vonden onderdak bij Nederlandse uitgeverijen, maar zij zijn een uitzondering. Dat gebrek heeft geleid tot een levendig circuit waar in eigen beheer uitgegeven oplagen rouleren onder een select geëngageerd publiek.

Mijn plannen voor de voortzetting van het ArtRoPa-project wortelen in deze literaire humuslaag. De 'letteren' hebben tastbaar vorm gekregen in het door mij opgezette nieuwsblad 'de Surinoemer'. Het redacteurschap helpt mij bij het in kaart brengen van mijn toekomstig werkterrein. Het biedt mij de mogelijkheid om Surinaamse en Nederlandse realiteiten naast elkaar te plaatsen om zo te ontdekken hoe hun vreemdheid en vertrouwdheid zich tot elkaar verhouden.

Ik verliet Suriname, na tien kilo overgewicht te hebben afgerekend, voldaan. Het fysieke overgewicht werd veroorzaakt door de dichtbundels die ik in vijf weken bijeengesprokkeld had. Ik ben blij dat de ambtenaar het daarin vervatte literaire gewicht niet in rekening bracht. Surinaamse poëzie als verstekeling in mijn hoofd. "Ik ging op reis, en nam mee...."

maandag 19 mei 2008

activering van de *prakseri bangi*/gedachtenbank op www.desurinoemer.net

[...] Op 19 mei 2008 wordt, tegelijk met het verschijnen van de derde papieren Surinoemer in Paramaribo de *prakseri bangi*/gedachtenbank op www.desurinoemer.net geactiveerd.

De PRAKSERI BANGI is een database van Surinaamse poëzie. De in de bank verzamelde gedichten zijn ontleend aan bronnen op het internet, aan boeken uit openbare bibliotheken, aangevuld met bundels uit mijn privébezit. Het doel van de prakseri bangi is om de verspreide Surinaamse poëzie in een overzichtelijk archief onder te brengen en deze voor een zo breed mogelijk lezerspubiek te ontsluiten. Met dit initiatief treed ik in de voetsporen van grote bloemlezers zoals Shrinivási en Michiel van Kempen. Ik heb ook uit hun bronnen geput, op hun expertise voortgebouwd en hun pionierswerk op waarde geschat.

Het voornaamste motief voor het opzetten van de prakseri bangi is mijn passie voor poëzie en mijn wens om die met anderen te delen. De tweede drijfveer is mijn verwondering over de relatieve onbekendheid van Surinaamse poëzie in Nederland. De prakseri bangi brengt dit Surinaamse cultuurgoed onder de aandacht van Nederlandse lezers en stelt ze in staat om de opgelopen achterstand in te halen. Maar de bank is vooral ook voor het Surinaamse lezerspubliek bedoeld. Mijn kort verblijf in Suriname heeft me geleerd hoe gewild, maar duur, kwetsbaar en schaars boeken daar zijn. Het online archief probeert in de nimmer afnemende behoefte aan literatuur te voorzien en staat open voor alle belangstellenden die toegang hebben tot het internet.

In de database is een keuze uit het werk van 50 Surinaamse dichters opgenomen. De volgorde is chronologisch op geboortedatum. Naast het werk van de dichter wordt ook de bijbehorende biografie, de bronvermelding van de gedichten en eventuele links met externe sites vermeld. Werd het origineel niet in de Nederlandse taal geschreven, dan is er een Nederlandse vertaling beschikbaar.

Alhoewel de huidige 'woordenschat' van de prakseri bangi aanzienlijk is, geeft het niet meer dan een impressie van de Surinaamse poëzie. De gekozen vorm van het archief heeft echter groeipotentieel en biedt lezers ruimte voor aanvullingen en suggesties voor verbeteringen. Daarvoor kan gebruik gemaakt worden van: redactie@desurinoemer.net

We hopen dat de bezoekers van de gedachtenbank respectvol met dit kapitaal zullen omspringen.

Bijbehorende webpagina's: http://www.arnoldschalks.nl/atp_main.pl.html
<http://www.desurinoemer.net>

Overige delen WANSMA KONDRE

DEEL 2. SOMENI TONGO

Het verslag van de werkperiode voor de voorbereiding, uitvoering en het vervolg van het gelijknamige community project op uitnodiging van het Rotterdamse Centrum Beeldende Kunst / oktober 2008-november 2010

DEEL 3. SANTO BOMA

Het verslag van de theaterworkshop in het kader van het Resocialisatieproject met pupillen van het Jeugd Opvoedingsgesticht (JOG) van de Centrale Penitentiare Inrichting Santo Boma op uitnodiging van de Surinaamse theatermaakster Alida Neslo / 13 oktober-1 december 2008

Deel 4. DE SURINOEMER

De 10 meest relevante interviews uit de drie jaargangen van nieuwsblad 'de Surinoemer' / 11 december 2007-11 november 2009

DEEL 5. KRASI FU FRI & SROTO

Verslag van de besloten slotpresentatie van het Resocialisatieproject JOG met teksten, composities en tekeningen van de pupillen van het JOG in theater Thalia in Paramaribo / augustus 2009 & het verslag van Sroto, een muzikale performance voor drie spelers in het kader van de Kunstmanifestatie ParamariboSPAN / 26 februari 2010